

JARI SALONEN

SYYTÖN JOS SITÄKÄÄN

MIKKO PAATERON
TIE PASSITOIMISTON
APULAISESTA
POLIISIYLIJOHTAJAKSI

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Copyright © Jari Salonen ja Mikko Paatero

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-42639-4

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2022

SISÄLLYS

Miksi tämä kirja?.....	7	Annetaanpa puheenvuoro	
Yhden miehen tarina kahden miehen kertomana	9	Pekka Kuukkalalle.....	110
Pitkillä tiedoilla	13	Teit isäin astumaan.....	114
Suuret setelit.....	16	Yhteistyötä yhdistyksessä	116
En tiedä, en muista.....	18	Samu, juristi jo kolmannessa polvessa	118
Kouluun ja kisaladuille.....	24	Mittariautolla matkaan	121
Kerrossängyistä golfkentille.....	30	Kehitystoimia ja kilpailuja.....	123
Kuka tutkii ketä?	32	Loppu lähenee	125
Satakunnan karhu kääntää kylkeä	34	Näkemiin, nimismiesjärjestelmä.....	128
Muuttoa ja maitokulhoja	36	Kaikki Kaarinassa tiesivät, kenen tyttö Satu oli.....	132
Korttia ja koulunkäyntiä.....	38	Kertaus on kummastelun äiti	134
Paateroiden dynastia	45	Matkailu avartaa	138
Koripalloa koko elämä.....	48	Annan nuoruusvuodet.....	147
Kirjallisia töitä.....	53	Maanpuolustuskurssille, mars!	150
Kaappiin keittiön kautta	56	Taas mennään	152
Karu kotiinpaluu.....	60	Mind your p's and q's.....	154
Kalle, pikkuveli Vespan selässä.....	62	Antti Valtanen, melkein täyden kympin mies.....	156
Passeja ja pänttäystä.....	65	Poliisi saaristossa	162
Kaksi kärpystä.....	67	Blackout	164
Ukko- ja nimismieheksi	69	Hovia ja covidia.....	171
Yksilön turvan puolesta.....	75	Piikkimattopäivä.....	173
Otona ja kotona	81	Lääninpoliisineuvoksesta lääninpoliisijohtajaksi	176
Salaliittoja ja sanaharkkaa	84	Näkijä ja tekijä.....	178
Aitio paikalla	88	Lapset lähtivät, lastenlapset tulivat	180
Rantalan Reino muistelee.....	90	Fore!	182
Kaalin kyydissä Kaarinassa	93	Miehen ikään	184
Kansan ja esivallan välissä.....	105		

Ei aihetta muuttaa.....	186	Puhetta turvallisuuskomiteasta	
Puhetta budjeteista.....	188	ja -komiteassa.....	263
Arvotonta näytelmää		Fengshuita ja vankilakundeja.....	265
vuodesta toiseen	191	Mikko matkaseurana	269
Helikopterimies Herbert	194	Patjasta Vitjaan.....	272
Kolaus Kosovossa	198	lkäviä uutisia.....	275
Katse eteenpäin!	201	Åbo Bois, porukka parhaasta päästä.....	277
Kohtaaminen ennen kohtaamista	204	Arveluttavaa uutisointia	279
Kaasua, lääninpoliisijohtaja Paatero.....	206	Median pyörteisissä	283
Ulvilan surma	209	Eläkkeelle siitä!.....	286
Kolmas kerta toden sanoo.....	212	Pari anekdoottia Paula Aholalta.....	290
Voi hyvä isä sentään!	216	Supo, lobbareiden ykkönen.....	296
Muuttoa ja kuljetuksia.....	218	Päivää god dag!.....	298
Kauhajoen koulusurmat.....	222	Terveisiä hallintovaliokunnalle	300
Kauhajoen tapaus toisin silmin	227	Palkitusta poliisista rikolliseksi	303
Kahden herran palvelija	230	Se oli siinä!.....	305
Neljän konstin timpermanni.....	232	Liian hidasta, liian kallista	307
Päivät täynnä kuin porapojalla.....	243	Syyttäjä vs syyttäjä	310
LP:n toinen puoli	246	Valtaa vailla valvontaa.....	313
Paateron palatsi	249	Kiitos ja näkemiin	316
Maassa maan tavalla	251	Elämää eläkeläisenä	318
Tuhkapilven varjossa	253		
Mielenkiintoisia käyntejä Polamkissa	256	OTTEITA NIMIKIRJANOTTEESTA	319
Huonoa käytöstä ja hyviä tuloksia	259	SANASTOA.....	321
		HENKILÖHAKEMISTO	326

MIKSI TÄMÄ KIRJA?

Miksi halusin kirjoittaa tämän kirjan? Se on hyvä kysymys. Miksi suostuin siihen, että elämä avataan kaikilta osin plussineen ja miinuksineen.

Keskustelu kirjasta alkoi Otavamedian silloisen toimitusjohtajan Timo Kopran kanssa, kun olimme pelaamassa golfia Korineumissa, Kyproksella. Puhuimme tietolähdeoikeudenkäynnistäni ja sen piirteistä, ja jatkoimme juttua useaan otteeseen sen jälkeenkin. Totesin jossakin vaiheessa, että haluaisin tuoda esille joitain syyttäjää koskevia piirteitä, jolloin Timo sanoi että heillä olisi varmaankin asiasta kiinnostuneita henkilöitä.

Keskustelumme johti sitten kahteen Teams-palaveriin, joissa oli useita Otavan henkilöitä mukana.

Jossakin vaiheessa otavalaiset kysyivät, voitaisiinko kirjoittaa elämäkerta. Ilmeisesti he olivat lukeneen CV:ni sitä ennen. Ehdotus tuli minulle yllätyksenä ja pureskelin sitä useita päiviä. Kiirettä ei ollut, sillä oman oikeudenkäyntini piti olla ohi ennen kuin tein lopullisen päätöksen. Kun tässä tilanteessa sitten oli tiin toukokuussa 2021, ilmoitin olevani valmis keskustelemaan asiasta, joskin yhdellä ehdolla. Itse en kirjaa kirjoittaisi.

Otava kartoitti useita kirjailijamahdollisuuksia ja yhden tunnin keskinäisen keskustelun jälkeen päätös oli selvä. Kirjoittajaksi valittiin Jari Salonen – tietenkin sen jälkeen kun hänkin oli siihen valmis.

Siitä se sitten lähti. Voin todeta, että lukuisia kertoja kirjoittamisen aikana mietin että mitä tuli tehdyksi ja halusinko tosiaan avata itseni kaiken kansan luettavaksi. En kuitenkaan enää voinut perääntyä, joten eteenpäin.

Ajattelin että kirjassa saan tuoda esille tuntojani myös oikeudenkäynnistäni ja siitä, miten se minuun vaikutti. Helpottaako se tuskaani, jää nähtäväksi.

Sen kuitenkin oletan, että keskustelua tullaan käymään joistakin kirjassa käsittelemistäni aiheista kirjan julkaisun jälkeen.

Kun vielä tiedän, että poliisissa ei tämänkaltaista elämäkerrtaa ole kirjoitettu, ja kun sain lukuisia kannustavia kannanottoja hankkeeseen ryhtymiseksi, olivat nekin myönteisen päätöksen perusteita.

Mikko Paatero

YHDEN MIEHEN TARINA KAHDEN MIEHEN KERTOMANA

Kun Otavalta soitettiin ja kysyttiin, olisinko kiinnostunut kirjoittamaan entisen poliisilyijohtaja Mikko Paateron elämäkerran, en joutunut miettimään pitkään. Miestä en tuntenut, mutta maine oli kiirinyt hänen edellään lööppien ja uutisotsikoiden muodossa. Oli onnistumisia, mutta oli myös ylinopeussakkoa, oli Putin-kohua ja oli virkarikossyytettä. Kyllähän niistä aineksista kirja syntyisi. Vastasin siis kyllä, soitin Mikolle ja sovimme tapaamisesta.

Huomasin nopeasti tehneeni oikean päätöksen mutta hieman vääristä syistä. Marinkallion kerrostalokeittiössä ei istunutkaan äkkiväärä törmäilijä vaan itseironinen herrasmies, jonka huumori oli kuivaa mutta tarinat sitäkin värikkäämpiä. Juttelimme niitä näitä, ja kuulostelimme puolin ja toisin, olisiko meistä työpariksi. Mikko mietti varmasti, voisiko purkaa elämänsä täysin tuntemattoman ihmisen reposteltavaksi, minä taas pohdin, miten muokkaisin miehen monenkirjavat vaiheet eheäksi kokonaisuudeksi.

Tunnin tuumailun ja tunnustelun jälkeen päätimme ryhtyä toimeen. Ilmoitimme asiasta Otavalle, keitimme lisää kahvia ja panimme sanelukoneen pyörimään.

Seuraavien viikkojen ja kuukausien aikana Mikko muisteli menneitä kuutisenkymmentä tuntia. Minä kuuntelin, kyselin, tiivasin täsmennyksiä ja tein kynä savuten muistiinpanoja. Niitä kertyi neljäsataa sivua.

Juttu aaltoili edestakaisin virasta ja vuosikymmenestä toiseen, mutta niinhän hyvissä tarinoissa aina tapahtuu. Aika moni mukava juttu alkaa sanoilla *tuosta tulikin mieleeni...*

Jossakin vaiheessa hylkäsin haaveen eheästä kokonaisuudesta. Harvan elämä noudattaa klassista draaman kaarta esittelyineen, huippukohtineen ja loppuratkaisuineen. Tulee yllätyksiä, tulee muutoksia, tulee uusia alkujia ja tulee äkkinäisiä loppuja. Niin on käynyt Mikollekin, kuten tulette huomaamaan. Jos siis tekstini pomppii välillä sinne tänne, älkää huolestuko, kyllä te kärryillä pysytte.

Kärryillä pysymisen varmistamiseksi olen koonnut kirjan loppuun myös pienen poliisi–suomi-sanaston. Olen avannut siinä hie-man Mikon puheissa viliseviä *pohia*, *poria*, *poltuja* ja *salpoja*. Jos et siis tiedä, mitä eroa on *patjalla* ja *vitjalla*, apu löytyy viimeisiltä sivuilta.

Tekstin joukossa on paljon lainauksia sanomalehdistä, raporteista, muistioista, selvityksistä ja esitelmistä, joita Mikko on pitänyt. Otin ne mukaan todistusaineistoksi. Elämäkerrassa on helppoa muistaa asiat parhain päin – väittää sanoneensa niin tai tehneensä näin, kannattaneensa yhtä aloitetta ja vastustaneensa toista, ennustaneensa jonkun asian oikein ja tienneensä jo paljon ennen muita, miten missäkin hommassa kävisi.

Mikon kohdalla puheiden paikkansapitävyys oli helppo tarkistaa. Hän oli virkansa puolesta koko ajan julkisuuden valokeilassa, ja valtaosa hänen puheistaan ja lausumistaan päätyi tavalla tai toisella arkistoihin. Jos hän esimerkiksi kertoi minulle puhuneensa turvallisuusministeriön perustamisen puolesta kaikissa mahdollisissa paikoissa Arkadianmäkeä myöten, asian tarkistaminen vaati vain parin minuutin googlettelun. Ja löytyihän sieltä todisteet, vaikkapa Mikon eduskunnan hallintovaliokunnalle vuonna 2016 pitämä puhe sisäistä turvallisuuttamme uhkaavista tekijöistä ja ilmiöistä:

”Kun ulkoisen ja kovan sisäisen turvallisuuden väliin jää valtava harmaa alue, on se noteerattava ja tehtävä myös rakenteellisia uudistuksia. Yksi olisi turvallisuusministeriön perustamisen selvittäminen...”

Mies oli luupin alla myös yksityiselämässään. Kävelimme keran Otavalle palaveriin, ja aioin tapani mukaan ylittää risteysken

liikennevaloista välittämättä, autoja kun ei näkynyt mailla eikä halmeilla. Mikko tarttui hihaani ja pysäytti minut niille jalansijoilleni.

– Minä en koskaan kävele punaisia päin, hän sanoi. – En halua joutua Seiskan sivuille jonkun ohikulkijan ottaman kännykkäkuvan takia.

Tuollainen jatkuvan julkisuuden sietäminen oli yksi niistä asioista, jotka minua Mikon elämässä askarruttivat. Miksi ihmisessä hän oli halunnut poliisiylijohtajaksi, virkaan, josta ei kiitosta herunut mutta kritiikkiä tuli sitäkin enemmän. Eivätkö jäljet pelottaneet? Olihan melkein jokainen häntä edeltänyt poliisiylijohtaja joutunut syystä tai toisesta melkoisen mediaryöpytyksen kohteeksi.

Mikon vastaus tuli epäröimättä.

– Kyllähän lunta tuli tupaan kaiken aikaa, muttei koskaan omilta.

Se oli varmasti totta. Tutkinpa mitä lähteitä tahansa tai haastattelinpa ketä hyvänsä, omien joukkojen tuki näytti aina olleen vankkumaton. Ja sama oli pitänyt paikkansa myös toisin päin. Kun Mikko puhui muista poliiseista, sävy oli aina kunnioittava. Päätöksiä hän toki saattoi kritisoida, muttei koskaan kollegoitaan niiden takana. Toivottavasti olen pystynyt siirtämään saman asenteen tämän kirjan sivuille.

Lopuksi on varmasti sopiva hetki kertoa hieman myös kirjan nimen taustasta. Kun kävin Mikon luona ensimmäistä kertaa, hän esitteli minulle mustaa T-paitaa, jonka rinnuksissa oli teksti *Syytön jos sitäkään*. Hän oli saanut paidan joskus ammoin lahjaksi valtakunnansyyttäjäältä. (Kuten kirjan luetuanne varmasti arvaatte, antaja ei ollut Raija Toiviainen vaan yksi hänen edeltäjistään, Matti Nissinen.) Teksti vetosi meidän molempien huumorintajuun, ja kun se kelpasi myös Otavan markkinointiväelle, asia oli sillä selvä.

Aivan viimeiseksi haluaisin vielä kiittää kaikkia haastattelemiani ihmisiä. Te valotitte Mikosta puolia, jotka muuten olisivat

jääneet hämärän peittoon. Teidän tarinoissanne päähenkilö ei olutkaan pelkkä nimismies tai poliisi vaan myös isä, veli, pelika-veri ja ystävä.

Suurin kiitos kuuluu tietenkin Mikolle itselleen. Hän puhui paljon, mutta antoi minulle vapaat kädet muokata muistelot kirjalliseen muotoon. Lopputulos on tässä: yhden miehen elämäntarina kahden miehen kertomana.

Turussa 14.1.2022

Toukokuu 2017

PITKILLÄ TIEDOILLA

Aamu oli tyypillinen eläkeläisen aamu. Heräsin omia aikojani ja avasin television katsoakseni päivän ensimmäiset uutiset. Sinä keskiviikkona niitä hallitsivat Donald Trumpin Euroopan vierailu ja presidentti Mauno Koiviston tulevat hautajaiset. Tuomiokirkolta Hietaniemeen päätyvä saattoreitti kulki aika läheltä Välskärinkadulla sijaitsevaa asuntoani, ja se aiheutti muutoksia muun muassa bussien ja raitiovaunujen reitteihin ja aikatauluihin. Minulla ei onneksi ollut tarvetta liikkua keskustassa seremonian aikaan, joten seurasin toimittajan selvityksiä helatorstain liikennejärjestelyistä vain puolella korvalla.

Urheilupuolella tärkein uutinen oli iltapäivällä pelattava Suomen lentopallomaajoukkueen ottelu Kyprosta vastaan. Itse olen enemmänkin koripallomiehiä, mutta toivotin silti mielessäni onnea Tervaportille ja kumppaneille.

Sätätiedotus lupasi hyvää, ja aamutoimien jälkeen päätinkin lähteä ulos kahville. Olin jo vuosia kuulunut epäviralliseen Töölöntorin kahvikerhoon, jossa sekalainen joukko pitkän linjan puurtajia pani maailman asioita järjestykseen munkkien ja Juhla Mokan voimalla. Jäseniä kerhossamme oli viitisenkymmentä, joukossa eri alojen yrittäjiä, pari poliitikkoa ja taiteilijaa, entisiä diplomaatteja, ja olipa mukaan hyväksytty myös muuan poliisi-johtajakin. Puheenaiheet vaihtelivat päivän uutisista urheiluun ja teatterista teollisuuden vientinäkymiin hieman sen mukaan, ketä paikalle sattui ilmestymään. Tapaamisten ehdoton kohokoh-

ta oli Ilta-Sanomien kymmenen kysymystä, joita kuuntelimme otsat mieteliäissä rypyissä.

Sinä aamuna muistelimme Koivistoa, päivittelimme suurvaltojen välisiä jännitteitä ja vertailimme kesän varalle laatimiamme suunnitelmia. Minulla ne pyörivät pitkälti liikunnan ympärillä.

Vapaaherran elämän parhaita puolia oli ehdottomasti mahdollisuus harrastaa ulkoilua silloin kun itse halusi, vailla työkii-reitä ja muiden laatimia aikatauluja, ja vietinkin paljon aikaa tennis- ja golfmailan varressa.

Syytäkin oli. Erityisesti lähipelini oli selvästi kärsinyt pitkäs-tä talvesta, ja puttini eivät todellakaan olleet kunniaksi miehelle, joka oli sentään harrastanut lajia jo parikymmentä vuotta. Vaan ei huolta. Tänään olisi taas tilaisuus harjoitella hieman lisää, sillä olin varannut itselleni vuoron Eke Golfin kauniilta kentältä kello kahdeksi. Kun sääkin näytti suosivan, luvassa olisi taatusti mukava iltapäivä. Askel oli kevyt, kun kävelin Töölöntorilta kotiin keräilemään kampeitani.

Tuntia myöhemmin kännykkäni soi, ja se puhelu muutti tulevaisuudensuunnitelmani neljäksi vuodeksi.

Soittaja oli Keskusrikospoliisin ylikonstaapeli. Hän esitteli kohteliaasti itsensä ja kertoi asiansa.

Minut kutsuttiin kuultavaksi sisäministeri Päivi Räsäsen vuonna 2013 tekemän tutkintapyyntönsä johdosta.

Se ei vielä saanut varoituskellojani soimaan, mutta hänen seuraava lauseensa teki tilanteesta totisemman.

– Varaudu sitten siihen, että kuuleminen tapahtuu pitkillä tiedoilla.

Maallikolle termi ”pitkillä tiedoilla” on varmasti vieras, mutta poliisissa sen merkitys on täysin yksiselitteinen. Minun epäiltiin syyllistyneen rikokseen. Häkellyin niin, että sain suustani vain epäuskoisen kysymyksen ”Ihanko totta?”

Ylikonstaapeli ei vaivautunut vastaamaan vaan meni asiassa eteenpäin.

– Sopiiko tiistai 30. toukokuuta kello 8.30 täällä Jokiniemessä?

Kun ei estettäkään ollut, katsoin viisaimmaksi vastata myöntävästi.

Puhelun jälkeen istuin hetken seinää tuijottaen ja yritin turhaan ymmärtää, mistä oli kyse. Tulos oli yhtä tyhjän kanssa. Pengoinpa muistiani miten tarkoin tahansa, en löytänyt toimistani mitään, mikä olisi täyttänyt rikoksen tunnusmerkit. Virheisiin olin varmasti urani varrella sortunut, mutta tuskinpa minua niiden takia sentään oikeuteen haastettaisiin.

Yritin piristää mieltäni muistelemalla isäni viljelemää viisautta, jonka mukaan poliisi oli hoitanut hommansa huonosti, ellei häntä vastaan ollut vireillä ainuttakaan kantelua, mutta apu jäi laihanlaiseksi.

Lopulta annoin periksi. Asian vatvominen olemattomien tietojen pohjalta ei auttaisi mitään. Oli parasta vain mennä paikalle ja kuulla, mitä tutkinta koski.

Peruutin golfvuoroni ja päätin pitää KRP:n puhelun omana tietonani.

Se oli ensimmäinen monista erheistä, joita seuraavien kuukausien aikana tein. Kävelin suoraan suden suuhun tajuamatta, että alkamassa oli näytelmä, jollaista en ollut osannut edes kuvitella Suomen kaltaisessa oikeusvaltiossa mahdolliseksi.

SUURET SETELIT

Ensimmäinen muistoni on vuodelta 1954. On kevättalvi ja olen viisivuotias.

Minulla on tylsää. Molemmat isoveljeni ovat koulussa ja äiti on passittanut minut pois jaloistaan ”haukkaamaan vähän raitista ilmaa”. Tallustan kotini pihamaalla ja yritän keksiä tekemistä. Yksin se ei ole helppoa.

Äkkiä huomaan yöpakkasen jäädyttämän lammikon pohjalla jotakin kiinnostavaa.

Se on sadan markan seteli.

Potkin jäätä mononi kärjellä ja saan kuin saankin setelin ehjänä irti. Pyörittelen sitä hetken käsissäni ja sullon sitten talteen lapaseni kärkeen. Minä olen rikas!

Huuma ei kestä kauan, sillä tiedän, ettei raha oikeasti ole minun. Löytötavarat pitää viedä poliisille, joka palauttaa ne oikeille omistajilleen.

Isäni on Euran piirin nimismies, ja hänen kansliansa on samassa talossa kotimme kanssa. Meitä poikia on vannotettu olemaan häiritsemättä häntä kesken työpäivän, mutta nyt minulla on tärkeää asiaa, joten pyyhin jalkani ja menen sisään. Esittelen aarteeni isälle, ja hän neuvoo minua viemään sen alakerrassa olevaan kansliaan.

Teen työtä käskettyä. Kanslisti kuuntelee asiani ja asettelee setelin kuivumaan ikkunalaudalle auringonpaisteeseen.

– Jos kukaan ei kaipaile sitä kuukauden kuluessa, se on sinun, hän lupaa.

Pikkupojan elämässä kuukausi oli pitkä aika, ja unohdin koko jutun. Joskus vuosia, vuosia myöhemmin se palasi mieleeni ja kysyin asiasta äidiltäni.

– Kyllä se sinulle jäi, hän muisteli. – Panit sen säästöpossuun ja sieltä se päätyi pankkiin pesämunaksi opiskelua varten. Etkö hän sinä loppujen lopuksi kantanut sen johonkin Turun ravintolaan.

Paljon mahdollista. Vaikkei opiskeluaikani kovin villiä ollutkaan, kyllä me kavereiden kanssa kävimme silloin tällöin juomassa oluen tai kaksi. Paljon hurjempiin bakkanaaleihin löytämäni satanen tuskin olisi riittänytään; nykyrahaksi muutettuna se vastasi noin viittä euroa.

Tarina kertoo kaiken oleellisen lapsuudestani. Elin suojeltua ja turvallista elämää, jota isän työ hyvällä tavalla leimasi. Pienellä paikkakunnalla vallesmannia pidettiin kansanmiehenä, jolta saattoi kysyä neuvoa miltei asiassa kuin asiassa. Se näkyi myös meillä kotona. Ihmisistä puhuttiin aina kunnioittavasti ja rehellisyys oli kovassa kurssissa niin isoissa kuin pienissäkin asioissa.

Toukokuu 2017

EN TIEDÄ, EN MUISTA

Lähdin Jokiniemeen hyvissä ajoin. Olin virkani puolesta käynyt Keskusrikospoliisissa useita kertoja ja tiesin, että aamuruuhkassa matkaan saattoi kuluja yllättävän kauan. Sinä aamuna liikenne sujui kuitenkin ilman ongelmia, ja olin perillä reilusti etuajassa, pian kahdeksan jälkeen.

Pysäköin autoni vieraille varatulle parkkipaikalle ja yritin valmistautua edessä olevaan keskusteluun. Valitettavasti se jäi vain yritykseksi, sillä en vielääkään tiennyt tarkalleen, millaisesta rikoksesta minua epäiltiin.

Vartin verran puhalleltuani annoin periksi.

Aiemmillä vierailuilla isännät ja emännät olivat olleet käsi ojossa vastassa jo ulko-ovella, mutta näin epäiltynä sain epäilyllin kohtelun. Niinpä kerroin nimeni ja asiani ilmoittautumistiskillä, ja minut ohjattiin juttua hoitavan rikosylikonstaapelin huoneeseen.

Kuulustelijan lisäksi paikalla oli toinenkin mies. Hän esitteli itsensä Harri Tiesmaaksi, ja hämmästykseni oli melkoinen, kun selvisi, että hän oli mukana syyttäjän ominaisuudessa.

Missä oli tutkinnanjohtaja?

Miehitys oli mielestäni outo. Normaalitylanteessa syyttäjä ja tutkinnanjohtaja tulevat eri organisaatioista: ensin mainittu edustaa syyttäjälaitosta ja jälkimmäinen poliisia. Kun epäilty itse on poliisi, tilanne on hieman hankalampi. Silloin myös tutkinnanjohto on syyttäjälaitoksen vastuulla, ja siinä tilanteessa on erityisen tärkeää, että työnjako syyttäjä-tutkinnanjohtajan ja varsinaisen syyttäjän välillä on selvä.

Nyt niin ei näyttänyt olevan.

Pitkään en ehtinyt asiaa ihmetellä, kun kuulustelija otti ohjat käsiinsä.

– Mikko Tapio Paateron epäillään 15.8.2008–19.12.2013 tahallaan rikkoneen virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin ja määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa laiminlyömlä valvoa, että Helsingin poliisilaitoksen poliisikomentajana toiminut Jukka Riikonen noudattaa Helsingin poliisilaitoksen toiminnassa poliisilain 36a §:ssä tarkoitetun tietolähdetoiminnan järjestämisestä annettuja asetuksia ja Sisäasiainministeriön poliisiosaston määräyksen säännöksiä. Tekoa ei voida sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat huomioiden pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä.

Todellisuudessa litania oli vielä pitempi ja virallisempi. Asian ydin oli kuitenkin selvä. Epäily liittyi sisäministeri Päivi Räsäsen pyynnöstä vuonna 2013 käynnistettyyn tutkintaan, jossa selvitettiin poliisin tietolähteiden rekisteröintiä ja sen valvontaa. Hämmäntävää oli sen sijaan päivämäärä, jona oletettu virkavelvollisuuksien laiminlyönti oli alkanut. Se oli 15.8.2008, eli sama päivä, jona olin ottanut vastaan poliisiylijohtajan tehtävät.

Todellisuudessa ensimmäiset viikot ja kuukaudet uudessa virassa olivat paljolti kuluneet talon tapoihin ja ihmisiin tutustuen. Myöhemmin syyttäjäkin huomasi kömmähdyksensä. Loppulausuntopyynnössä päivämäärä oli 1.9.2008 ja syytteessä 1.1.2009, jotka edelleen edustivat varsin kummallista ajattelua.

Kuulustelija ei hämmennyksestäni piitannut vaan jatkoi eteenpäin.

– Oletteko ymmärtänyt asemanne ja oikeutenne tässä kuulustelussa?

Kerroin ymmärtäneeni.

– Haluatteko käyttää avustajaa tässä kuulustelussa?

En halunnut.

– Haluatteko kutsua paikalle kuulustelutodistajan?

En halunnut sitäkään, joten pääsimme asiaan.

Ensimmäiset kysymykset käsittelivät tietolähdetoimintaa ja sen sääntelyä yleisellä tasolla, ja niistä selvisin ainakin omasta mielestäni varsin kohtuullisesti. Vähitellen kysymykset kuitenkin muuttuivat yksityiskohtaisemmiksi ja yksityiskohtaisemmiksi, ja lopulta vastaukseni typistyivät kahden sanan pituisiksi.

– Pystytekö kertomaan sen lain tai asetuksen, jonka mukaan tietolähteen rekisteröintiin tarvitaan suostumus vuosina 2008–2013?

– En pysty.

– Oletteko kuullut keskustelua, että asetus 174/2008 sekä määräys SM-2008–01401/Ri2 olisivat keskenään ristiriitaisia siten, että se olisi vaikeuttanut tietolähdetoiminnan toteuttamista käytännössä?

– En ole.

Jouduin paljastamaan osaamattomuuteni, tietämättömyyteni ja muistamattomuuteni kiusallisen moneen kertaan ennen kuin kuulustelija siirtyi seuraavaan aiheeseen ja työnsi eteeni sisäministeri Päivi Räsäsen Valtakunnansyyttäjävirstolle tekemän tutkintapyynnön.

– Mitkä seikat käsityksenne mukaan johtivat siihen, että tämä tehtiin?

Vastaus oli ilmiselvä. Helsingin Sanomat oli vain muutamaa päivää aiemmin julkaissut kahden aukeaman jutun Helsingin huumepoliisiin ja Jari Aarnion itsevaltaisista toimista otsikolla ”huumepoliisi pelaa omilla säännöillään”, ja se oli noteerattu niin Arkadianmäellä kuin poliisihallinnossakin. Ääneen en kuitenkaan ajatuksiani lausunut, vaan asettelin sanani varovaisemmin.

– Keskustelin ministeri Räsäsen kanssa eduskunnassa yli tunnin tietolähdetoiminnasta ennen tämän pyynnön tekemistä. Lopullinen päätös tehtiin kuitenkin vasta ministerin ja KRP:n päälliköksi siirtyneen Robin Lardotin tapaamisen jälkeen, joten en tiedä tarkalleen sen perusteita.

Sisäministerin mietteistä siirryimme Helsingin poliisilaitoksen tietolähdetoiminnan toteuttamiseen ja minun oli pakko palata aiemmalle, lyhytsanaiselle linjalle.

En tiedä, en muista, en osaa sanoa.

Puolilta päivin pidimme lounastauon. Minullekin tarjottiin mahdollisuutta pistäytyä KRP:n ruokalassa, mutta katsoin viisaammaksi turvautua tuomiini eväisiin. Olisi ollut turhan kiusallista selitellä tutuille ja entisille kollegoille, millä asioilla talossa liikuin, joten tyydyin mukaan tuomiin karjalanpiirakoihin ja jukurttiin.

Kun muut poistuivat ja huoneeseen laskeutui hiljaisuus, tajusin, että syyttäjä Tiesmaa oli koko ajan naputellut koneelleen kaiken, mitä olin sanonut.

Tauon jälkeen kuulustelija alkoi esitellä minulle kopioita erilaisista ohjeista, määräyksistä, toimenpidepyynnöistä, rekisteri-ilmoituksista, kokouspöytäkirjoista ja sähköposteista. Osa niistä oli ajalta ennen virkaanastumistani, mutta se ei tuntunut tahtia haittaavan.

– Oletteko tutustunut aikaisemmin näihin päätöksiin?

Suurimman osan asiakirjoista olin tietysti jossakin vaiheessa nähnyt ja lukenut, mutta työpöytäni kautta oli vuosien saatossa kulkenut sellainen määrä papereita, että yksittäisen päätöksen, tiedotteen tai ilmoituksen muistaminen ainakin suoralta kädeltä oli mahdotonta. Jos olisin saanut tutustua materiaaliin ennalta, olisin ehkä voinut olla enemmän avuksi, mutta nyt vastaukseni noudattelivat aamupäivällä alkanutta linjaa.

En muista, en tiedä, en osaa sanoa.

Kuulustelijan kunniaksi on sanottava, että hän ei kyvyttömyydestäni hermostunut. Hänen asenteensa oli koko keskustelun ajan erittäin asiallinen, ja silloin harvoin, kun minulla oli asiasta jotakin kerrottavaa, sain harkita vastaustani rauhassa ja painostamatta. Lämpimäksi tunnelmaa ei tietenkään voinut sanoa, mutta se kai kuului tilaisuuden luonteeseen.

Viisi tuntia myöhemmin kuulustelija tiivistä päivän teeman kymmeneen sanaan.

– Katsotteko poliisiylijohtajana hoitaneenne tehtävänne ja valvontavastuunne tässä tietolähdetoimintaa koskevassa asiassa?

Aivan yhtä napakkaan ilmaisuun en itse kyennyt. Vastasin tietysti ”kyllä” ja muistutin vielä, että operatiivisten asioiden täytäntöönpano ja sen valvonta oli poliisin hallintolaissa ja Poliisihallituksen työjärjestyksessä selkeästi vastuutettu. Poliisiylijohtajan tehtävä 10 000 henkilön organisaation johtajana oli huolehtia ensisijaisesti organisaatiosta ja sen kunnosta, budjetista, hallintouudistusten läpimenosta ja periaatteellisista linjanveidoista.

Näkemykseni kirjattiin kuulustelupöytäkirjaan ja oli aika pitää toinen tauko.

Kuulustelija oli jo aamulla ilmoittanut, että jutun syyttäjällä olisi lopussa oikeus esittää omia kysymyksiään, ja tauon jälkeen Tiesmaa tarttuikin toimeen. Varsinaisia uusia avauksia niissä ei ollut, vaan hän tyytyi toistamaan joukon päivän mittaan läpi käytyjä kysymyksiä. Laskin jälkepäin niitä olleen peräti kahdeksankymmentä ja jäin miettimään, mikä vika ensimmäisissä vastauksissani oli hänen mielestään ollut, olihan hän kirjannut niitä utterasti muistiin koko kuulustelun ajan.

Tiesmaa sai urakkansa valmiiksi puoli kahdeksalta, pakkasi salkkunsaa ja poistui. Me jäimme kuulustelijan kanssa tarkistamaan kuulustelupöytäkirjaa. Hän varoitti, että se voisi viedä aikaa ja kysyi, halusinko mieluummin hoitaa sen seuraavana päivänä, mutta ilmoitin mieluummin tekeväni sen saman tien.

Kello 21.02 piirsin nimeni paperiin ja sain luvan lähteä kotiin.

Pääni oli tyhjä. Koko juttu oli mielestäni järjetön. Oliko yli kolme vuotta kestänyt esitutkinta ajautunut niin pahaan umpikujaan, että syyllisiä huume poliisin mahdollisiin tietolähdevenkoiuihin jouduttiin etsimään jo suurennuslasin kanssa?

Aika näyttäisi.

Onneksi oli muutakin ajateltavaa. Olin luvannut pelata seuraavana päivänä erän tennistä erään tuttavani kanssa, ja hänen kierteensä olivat sen verran hankalia, että saisin antaa kaikkeni, jos haluaisin poistua kentältä edes jossakin määrin kunniallisen tuloksen kanssa.

KOULUUN JA KISALADUILLE

Vanhempieni lapsuudesta ja nuoruudesta tiedän kovin vähän.

Isäni Aarne Paatero syntyi Harlussa, Laatokan Karjalassa 1909, ja hänen lapsuuttaan oli varjostanut isän varhainen kuolema. Isoisäni oli ollut jonkinlainen koneasentaja. Perhe oli ollut hänen mukanaan työmatkalla Unkarissa, kun hän oli sairastunut vakavasti, ilmeisesti kurkkumätään, ja kuollut vuonna 1912. Sureva perhe oli palannut Suomeen.

Isäni aloitti koulunkäynnin Harlussa, mutta muutti tuttavien luokse Turkuun vuonna 1925, koska Harlussa ei ollut lukiota. Rohkea päätös teini-ikäiseltä pojalta. Kolme vuotta myöhemmin hän kirjoitti ylioppilaaksi Turun suomalaisesta lyseosta. Koulu oli sama, jota me pojatkin myöhemmin kävimme, vaikka meidän aikanamme sen nimi oli lyhentynyt Turun Lyseoksi.

Armeijan jälkeen isä pääsi Helsingin yliopistoon lukemaan oikeustieteitä. Arvosanat vaihtelivat keskiverrosta rimaa hipoviin, ja aikaakin kandin papereiden hankkimiseen kului kymmenen vuotta. Suoritus on siitä huolimatta hatunnoston arvoinen, sillä se tapahtui poliisin työn ohessa. Rahat elämiseen ja kirjoihin piti hankkia itse. Valtion takaamista opintolainoista tai opintotuistahan sen ajan nuoret eivät osanneet edes haaveilla.

Ahkeruus palkittiin, ja käräjät istuttuaan isä sai käyttää komealta kalskahtavaa varatuomarin titteliiä.

Äitini Maire – tai Maijan, niin kuin häntä kotona kutsuttiin – elämän alkuvaiheista tiedän vieläkin vähemmän, oikeastaan vain sen, että hän oli paljasjalkainen turkulainen, merkonomi ja tyttönimeltään Laine. Veljiltäni olen kuullut, että hän oli ennen

lasten syntymää ollut pankissa töissä, mutta jäi sitten kotiäidiksi kun se aika koitti.

Vanhempieni häitä juhlittiin kesällä 1939. Esikoispoika Jaakko syntyi 11. tammikuuta 1943 ja toinen isoveljeni Pekka miltei päivälleen vuotta myöhemmin.

Olen joskus ihmetellyt, miksi isä ja äiti eivät juuri puhuneet menneisyydestään. Tuskinpa siellä mitään salattavaa oli, ja olenkin ajatellut sen johtuneen nuorena koetusta sota-ajasta. Pommitusten, suru-uutisten ja yleisen epävarmuuden keskellä har-

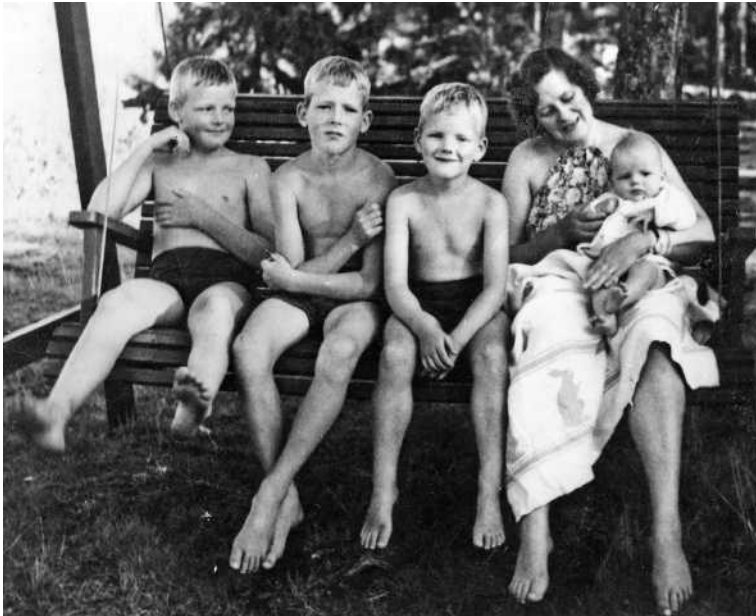

Kesäretkellä Helsingissä. Stadion nähty, seuraavana kohteena vasta-avattu Linnanmäen huvipuisto.

va varmasti uskalsi tehdä kovin pitkälle meneviä suunnitelmia, ja kun rauha lopulta koitti, katseet voitiin viimein kääntää huomiseen. Miksi hautoa menneitä, kun edessä oli uusi ja parempi tulevaisuus?

Jonkinlaista tukea teorialleni olen saanut veljiltäni. Hekään eivät muista isän koskaan puhuneen sotavuosien kokemuksistaan. Poikkeukselliset ajat synnyttivät taatusti monenlaisia hämäämisiä, mustan pörssin kauppiaita ja toisten hädänalaista tilaa hyödyntäviä huijareita, joiden metkuja poliisi joutui selvittämään, mutta isä piti sellaiset muistot omana tietonaan.

Sodan jälkeen elämä asettui mukavan tasaisille raiteille. Isä sai nimismiehen viran Eurasta toukokuussa 1946, ja minä pulahdin maailmaan kesäkuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1948. Se tapahtui Heidekenin legendaarisessa synnytyssairaalas-

Kesämiehiä Honkilahden mökillä. Kalle äitimme Majan sylissä.

sa, seikka joka selvästi nosti arvoani paikkakuntalaisten silmissä myöhemminä vuosina, kun asuin Turussa.

Toukokuussa 1953 menetin kuopuksen etuoikeutetun asemani, kun Kaarlo tai tuttavallisemmin Kalle syntyi. Iskuä lievensi se, etten enää ollut porukan pienin vaan veljessarjan keskikaartia. Vauvat olivat vauvoja ja viisivuotiaat jo miltei aikamiehiä.

Pikkupojalle Eura oli mukava paikka. Viihdyin ulkona, ja päivät kuuluivat kuurupiilola, nattaa ja muita pihaleikkejä leikkien. Mitään erityistä en muista harrastaneeni, eikä sellaiseen tainnut juuri olla mahdollisuksiakaan. Keksimme siis itse omat huvituksemme niin kuin kaikki lapset siihen maailmanaikaan.

Opintieni aloitin Euran kunnan Kauttuan piirin kansakoulussa syksyllä 1955 Sinikka Sandbergin valvovan silmän alla. Joulutodistuksen mukaan menestykseni oli tyydyttävää tasoa. Haluan kuitenkin muistuttaa, että tuossa vaiheessa arvostelussa ei tunnettu ilmaisua hyvä, vaan tyydyttävästä loikattiin suoraan kiitettävään. Minun kohdallani niin ei siis tapahtunut.

Keskiarvo oli 7,78. Karvan päähän puhtaasta kasista jäin horjuvan käsialani ja vajavaisen laulutaitoni takia.

Koulussa innostuin urheilusta. Luokkakavereiden kanssa oli hauska ottaa mittaa siitä, kuka loikki pisimmälle, hyppäsi korkeimmalle tai pinkoi sata metriä lyhimmissä ajassa. Kilpailuvietti oli kova, ja häviäminen teki joskus turhankin tiukkaa. Luonnettahan tappiot tietysti kasvattivat voittoja enemmän, mutta yhdestä kakkossijasta olen edelleenkin katkera.

Kyse oli luokan sisäisistä hiihtokilpailuista. Opettajan suunnittelema kisalatu kiersi koulun ympäri, ja tuommoinen rivakka sprintti oli kuin tehty minua varten. Voitonmahdollisuksiani paransi vielä suhteellisen vaatimaton osanotto; lähtöviivalle meitä asettui vain kaksi.

Sain hyvän startin, ja ensimmäiseen kaarteeseen tultaessa olin onnistunut vetämään jo parin metrin kaulan. Koulun takana etumatkani laskettiin jo sekunneissa. Yleisö hurrasi! En kuiten-